

بسمه تعالی

## بیمه آتسوزی زراعت

### مقدمه:

امروزه تصور پایدار ماندن کسب و کارهای مختلف بدون داشتن پوشش بیمه‌ای در قبال خطرات مرتبط که نگرانی مجریان را برطرف نماید، امری غیرممکن است و نکته حائز اهمیت این است که همواره شاخص ضریب نفوذ بیمه، یکی از مهمترین شاخص‌های پیشرفت تلقی می‌گردد. به بیان دیگر لازمه پیشرفت هر فعالیتی، ایجاد بسترهای لازم برای توسعه پوشش‌های بیمه‌ای مرتبط با آن فعالیت می‌باشد.

بیمه برای به انجام رساندن رسالت اصلی خود در ایجاد امنیت خاطر کارفرمایان و کارآفرینان، نیازمند رعایت ضوابطی می‌باشد که بنا به اصول علمی و قرن‌ها تجربه به اثبات رسیده است.

پایه اصلی صنعت بیمه بر تعریف زیر استوار است:

جمع‌آوری حق بیمه‌های کوچک از تعداد زیادی افراد، بنحوی که مجموع حق بیمه‌های جمع‌آوری شده حداقل، تمام خسارت-های احتمالی و هزینه‌های مرتبط را جبران نماید.

نگاه صنعت بیمه به بخش کشاورزی، اصولاً نباید تفاوتی با سایر بخش‌ها و فعالیت‌های اقتصادی داشته باشد، ولی ریسک بالا در بخش کشاورزی (لااقل در بعضی از خطرات) و همچنین اهمیت بالا و حیاتی محصولات کشاورزی در زمینه امنیت اقتصادی و غذایی، که ضرورت ورود دولت بعنوان تنظیم‌گر را به این موضوع اجتناب ناپذیر می‌نماید، باعث گردیده عملکرد صنعت بیمه در خصوص بخش کشاورزی تفاوت محسوسی با سایر بخش‌ها داشته باشد.

### سابقه بیمه زراعت در ایران و حمایت دولت

ریسک بالای فعالیت کشاورزی باعث می‌گردد حق بیمه فنی در حدی باشد که عملاً کشاورز یا توان پرداخت آن را نداشته باشد و یا رغبت چندانی به خرید پوشش بیمه‌ای نداشته باشد، لذا دولت بمنظور حمایت از بخش کشاورزی از طریق گسترش و ترویج پوشش بیمه‌ای که پایداری تولید را در پی خواهد داشت، همواره تلاش نموده با تامین بخشی از حق بیمه فنی، کشاورزان را به خرید پوشش بیمه‌ای تشویق نماید.

به همین دلیل است که تقریباً در همه کشورها، مهمترین نقش در بیمه کشاورزی را دولت بعهده گرفته و نکته قابل توجه اینکه در کشورهایی که از نظام موفق بیمه کشاورزی برخوردارند، نقش دولت در این زمینه همواره محدود است و با سازوکارهایی که طراحی شده است دولت سعی می‌نماید به اشکال مختلف بخش خصوصی (که همان بیمه‌های بازرگانی هستند) را به مشارکت در بیمه کشاورزی تشویق نماید.

به منظور حمایت از کشاورزان و دامدارانی که محصولاتشان بر اثر حوادث قهری و طبیعی دچار خسارت می‌شد و برای کمک به ادامه فعالیت تولیدی آنان، شورای انقلاب اسلامی در تاریخ هشتم بهمن ماه سال ۱۳۵۸، مصوب نمود صندوق ویژه ای به نام "صندوق کمک به خسارت دیدگان محصولات کشاورزی و دامی" در بانک کشاورزی تشکیل شود.

کمیته‌ای مرکب از نمایندگان وزارت کشاورزی، وزارت برنامه و بودجه، وزارت امور اقتصاد و دارایی، وزارت بازرگانی، بیمه مرکزی ایران و بانک کشاورزی مأمور انجام مطالعات و تدوین لایحه قانونی و تهیه اساسنامه صندوق بیمه محصولات کشاورزی شدند. این کمیته با استفاده از مطالعات انجام یافته در داخل کشور و با بررسی و تحقیق درباره بیمه محصولات کشاورزی در سایر کشورها، لایحه مربوط به تأسیس صندوق بیمه محصولات کشاورزی را تدوین و از سوی وزارت کشاورزی برای تصویب به هیئت دولت و متعاقب آن به مجلس شورای اسلامی تقدیم نمود.

لایحه مذکور در تاریخ اول خردادماه سال ۱۳۶۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و جهت اجرا به دولت ابلاغ گردید. اساسنامه صندوق بیمه محصولات کشاورزی پس از تدوین نهائی در مورخ ۵ خرداد سال ۶۳ در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید و جهت اجرا به دولت ابلاغ شد.

متأسفانه نظام بیمه کشاورزی علیرغم تلاش‌های مثبتی که در ایجاد امنیت خاطر کشاورزان داشته، به ضرورت محدود نمودن نقش دولت در این زمینه و اهمیت تشویق بخش خصوصی به مشارکت در توسعه آن توجه کافی نداشته و همواره این تصور که: "هرقدر نقش دولت فراگیرتر، حمایت و آسایش خاطر کشاورزان بیشتر" بر تصمیم‌گیری‌های مرتبط سایه افکننده است، تا جاییکه بصورت ناخودآگاه قالب کشاورزان، دولت را تنها مرجع پاسخگوئی به نیازهای بیمه‌ای خود می‌شناسند و اطلاعی از پوشش‌های بیمه‌ای بیمه‌های بازرگانی (مانند بیمه آسیا) که چندین سال است رواج یافته، ندارند.

بعنوان نمونه محدودیت‌های مختلف صندوق بیمه موجب شده در عمل سرمایه‌بیمه (یا حداکثر تعهد بیمه‌گر) همواره رقمی در حدود هزینه تولید باشد و این مبلغ جذابیت کافی را برای کشاورز نداشته باشد، با این حال اقدام موثری هم از سوی دولت برای تشویق بیمه‌های بازرگانی به ورود جدی در بخش کشاورزی و افزایش سرمایه بیمه، صورت نگرفته است.

برنامه‌ریزان و مدیران بیمه‌کشاورزی باحساسیت و روش‌های علمی و کارشناسی همه ریسک‌های کشاورزی را شناسایی نموده و برای پوشش بیمه‌ای آنها الگوهای مناسب را طراحی و ارائه نموده‌اند، ولی از آنجا که تمام نقش تامین مالی و اجرائی بر عهده دولت واگذار و مشارکت موثر بیمه‌های بازرگانی در این راستا جلب نشده است، موجب شده تا از ظرفیت و بستر یادشده استفاده بهینه صورت نگیرد، و تنها بخشی از ریسک‌های شناسایی شده، توسط صندوق بیمه‌کشاورزی تحت پوشش قرار گیرد و این اقدام شایسته، ناتمام یا شاید ناقص باقی بماند.

بصورت خلاصه، حمایت دولت در بیمه‌کشاورزی بسیار ضروری و معتنم است، ولی اگر دولت تمام نقش را در بیمه‌کشاورزی خود بعهده گیرد (همانگونه که در چند دهه گذشته عمل شده)، همواره باید به پوشش‌های بیمه‌ای حداقلی و معیشتی قانع بود و انتظار شکل‌گیری نظام بیمه‌ای توانمند که علاوه بر ایجاد انگیزه فعالیت بیشتر برای کشاورز، در نقش موتور محرک کشاورزی ظاهر شود، انتظاری ناممکن خواهد بود.

موضوع "بیمه درمان" و سابقه رشد و تکامل آن در ایران، مثال روشنی از ضرورت اهتمام دولت و کشاورزان به مشارکت بیمه‌های بازرگانی به بیمه‌کشاورزی است، سوابق نشان می‌دهد که تا چند دهه گذشته تقریباً تمام خدمات بیمه درمانی توسط سازمان‌هایی همچون تامین اجتماعی و ... که توسط دولت مدیریت می‌شود، ارائه می‌شده و علیرغم نارضایتی‌هایی که از محدودیت پوشش و تعهدات آنها وجود داشت، ولی مردم انتخاب دیگری برای خرید پوشش بیمه درمان و یا تکمیل پوشش بیمه‌ای نداشته‌اند. به مرور زمان و با ارائه پوشش بیمه‌درمان تکمیلی توسط بیمه‌های بازرگانی، و متعاقب رضایت‌مندی ایجاد شده از آن، مردم از خرید پوشش‌های بیمه تکمیلی استقبال نموده، تا جاییکه امروزه عمده نیاز خدمات بیمه‌درمانی افراد، توسط بیمه‌های بازرگانی ارائه و تامین می‌شود.

پوشش بیمه زراعت در بیمه‌نامه‌های صندوق بیمه‌کشاورزی شامل خطراتی همچون: خشکسالی، باران‌های سیل‌آسا، یخبندان، تگرگ و ... می‌شود، که سرمایه بیمه و حق بیمه‌های مربوطه در استان‌های مختلف متفاوت، ولی رقمی در حدود هزینه تولید است.

### سابقه بیمه زراعت در بیمه‌های بازرگانی

سابقه بیمه آتشسوزی زراعت (خصوصاً دو محصول گندم و جو) که بیشترین ریسک را در قبال خطر آتشسوزی دارند، قبل از سال ۱۳۸۸ بصورتی پراکنده در بعضی مناطق کشور، فقط در چند سال محدود از سوی شرکت‌های بیمه بازرگانی ارائه می‌شده است، از سال ۱۳۸۸ و در قالب تفاهم‌نامه فی‌مابین صندوق بیمه‌کشاورزی و بیمه آسیا بصورت مستمر و سراسری در تمام استان‌های کشور عرضه شده است.

وجه تمایز اساسی و با اهمیت در پوشش بیمه‌ای شرکت‌های بیمه‌بازرگانی برای کشاورزان شامل دو موضوع می‌شود:

۱- سرمایه بیمه (سقف تعهد) بیمه‌نامه؛ سرمایه‌بیمه یا همان حداکثر تعهد بیمه‌گر در بیمه‌نامه‌های بازرگانی، مبلغی برابر (یا نزدیک) ارزش واقعی موردبیمه شامل؛ هزینه‌های انجام شده کشاورز برای تولید بعلاوه درآمد حاصل از تولید کشاورز است. در صورتیکه مطابق توضیحات قبلی سرمایه‌بیمه در بیمه‌نامه‌های صندوق‌بیمه‌کشاورزی همواره مبلغی در حدود هزینه تولید می‌باشد. برای درک بهتر تفاوت بین این دو مبلغ به مثال زیر توجه شود:

اگر برای تولید یک تن گندم ارزش مجموع نهاده‌های تولیدی (مانند بذر، کود، سم، دستمزد و ...) که کشاورز استفاده می‌نماید مثلاً ۱۵ میلیون تومان باشد، در حقیقت می‌توان گفت هزینه تولید در این مثال ۱۵ میلیون تومان است، درحالی که کشاورز با استفاده درست از نهاده‌های بالا مثلاً ۷ تن محصول با ارزش هر تن ۱۵ میلیون تومان تولید می‌نماید و ارزش واقعی محصول وی مبلغی معادل ۱۰۵ میلیون تومان خواهد بود.

در مثال بالا سرمایه‌بیمه (سقف تعهد بیمه‌گر) در بیمه‌نامه صندوق بیمه‌کشاورزی رقمی در حدود ۱۵ میلیون تومان و در بیمه‌نامه‌های بازرگانی می‌تواند تا مبلغ ۱۰۵ میلیون تومان تعیین گردد.

۲- استقلال مالی بیمه‌های بازرگانی؛ از آنجا که فعالیت بیمه‌های بازرگانی براساس اصول فنی و تجربی بیمه‌گری صورت می‌گیرد، نوعی خودگردانی مالی بر فعالیت بیمه‌های بازرگانی حاکم است که با توجه به سازوکارهای تعیین شده در "صنعت بیمه" منابع لازم برای پرداخت خسارت از محل حق‌بیمه‌های جمع‌آوری شده همواره وجود دارد و دلیلی برای تاخیر در پرداخت با توجیه "تامین منبع پرداخت" وجود ندارد.

از آنجا که خدمات صنعت بیمه بعنوان خدمتی ضروری برای توسعه انواع فعالیت‌های اقتصادی شناخته می‌شود، لازمست هم دولت و هم کشاورزان به اهمیت آن واقف شده، اقدامات مقتضی را در این راستا بعمل آورند:

دولت با متمرکز نمودن منابع خود در زمینه‌هایی که بیمه‌های بازرگانی امکان فعالیت ندارند، و کشاورزان با خرید پوشش‌های بیمه‌ای تکمیلی موردنیاز از بیمه‌های بازرگانی به صورتی فزآینده زمینه رشد و توسعه بیمه‌های بازرگانی را فراهم نمایند تا متعاقب آن همه ذینفعان شامل کشاورزان، دولت و ... از آن بهره‌مند شوند.

در صورتیکه کشاورز تمایل به استفاده از یارانه (سهم حمایتی دولت از حق‌بیمه) و خرید بیمه‌نامه‌های صندوق بیمه‌کشاورزی داشته باشد، این امکان فراهم است که برای "بعضی خطرات" و یا "سرمایه بیمه محدودی که از سوی صندوق بیمه‌کشاورزی ارائه می‌شود" بیمه‌نامه صندوق بیمه‌کشاورزی را خریداری نماید و برای "بعضی خطرات دیگر" و یا "سرمایه بیمه مازاد"

بیمه‌نامه بیمه‌های بازرگانی را خریداری نماید. اصطلاحاً در این روش می‌توان گفت بیمه‌نامه صادره از سوی بیمه‌بازرگانی "بیمه تکمیلی" است.

آنچه که امروزه در بیمه‌نامه زراعت بیمه‌آسیا تحت پوشش قرار می‌گیرد شامل خطرات؛ "آتش‌سوزی، صاعقه، انفجار، برخورد اجسام خارجی، سقوط هواپیما"، بعنوان خطرات پایه و خطرات؛ "سیل، تگرگ و زلزله" بعنوان خطرات انتخابی می‌باشد. منظور از آتش‌سوزی هر نوع آتش‌سوزی می‌باشد، بجز مواردیکه اثبات شود ناشی از عمد بیمه‌گذار بوده است.

## ارزش محصول و سقف تعهدات بیمه‌نامه

طبق توضیحات قبل ارزش محصول (یا همان سرمایه‌بیمه) در بیمه‌نامه‌های بیمه‌بازرگانی رقمی نزدیک به ارزش واقعی محصول است، این مبلغ در سال زراعی ۰۲-۱۴۰۱ در بیمه‌نامه‌های زراعت بیمه‌آسیا ۷۰ میلیون تومان در هکتار بوده است که هر ساله بنا به قیمت واحد (هر کیلوگرم) محصول و حداکثر میزان عملکرد تولیدی مزارع تعیین می‌گردد. البته سقف تعهد تعیین شده از سوی بیمه‌گر لزوماً بمعنی این نیست که هر کشاورز با هر میزان عملکرد تولیدی، می‌تواند سقف سرمایه بیمه تعیین شده بیمه‌گر را انتخاب نماید، چراکه در زمان خسارت کارشناس بیمه‌گر میزان خسارت وارده به بیمه‌گذار را ارزیابی می‌نماید، که میزان خسارت واقعی، تا سقف تعهد بیمه‌نامه (سرمایه بیمه) جبران گردد و نه بیشتر از خسارت وارده.

مثال: اگر ارزش محصول تولیدی یک هکتار مزرعه‌ای (با احتساب عملکرد تولیدی و قیمت واقعی محصول) ۵۰ میلیون تومان در هکتار باشد و بیمه‌گذار بیمه‌نامه‌ای را با سقف تعهد ۷۰ میلیون تومان خریداری نماید، در زمان خسارت، کارشناس ارزیاب خسارت با بررسی و تحقیقات کارشناسی، میزان خسارت واقعی وارده به بیمه‌گذار را تعیین می‌نماید، در صورتیکه میزان خسارت کارشناسی شده ۵۰ میلیون تومان باشد، مبنای محاسبه نهایی و خسارت پرداختی همین مبلغ ۵۰ میلیون تومان خواهد بود و سرمایه بیمه بالاتر از آن (طبق مثال ۷۰ میلیون تومان) تاثیری در میزان خسارت قابل جبران نخواهد داشت.

## صدور بیمه‌نامه

بیمه‌نامه‌های بیمه‌های بازرگانی بصورت خوداظهاری توسط بیمه‌گذار صادر می‌گردد، بدین ترتیب که بیمه‌گذار اطلاعات درخواستی شامل؛ نوع محصول، سطح زیر کشت، سقف تعهد بیمه درخواستی (سرمایه‌بیمه)، خطرات درخواستی و آدرس مزرعه را اعلام و مطابق این اطلاعات بیمه‌نامه صادر و در اختیار وی قرار می‌گیرد. در زمان خسارت این اطلاعات که در بیمه‌نامه درج شده‌اند، توسط کارشناس بیمه مبنای رسیدگی به خسارت قرار می‌گیرد. اگر مفاد بیمه‌نامه با واقعیات مزرعه مغایرتی داشته باشد، لازمست مغایرت بشرح زیر رسیدگی شود:

- مغایرت در مشخصات شناسائی بیمه‌گذار و مزرعه: اگر مغایرت درحد اشتباه جزئی باشد و کارشناس بیمه سوء نیتی در آن مغایرت تشخیص ندهد، به مغایرت توجه جدی نخواهد شد.
- مغایرت در کمیت‌ها: اگر در مساحت مزرعه و یا ارزش سرمایه‌بیمه، مغایرتی مشاهده شود، طبق اصول بیمه، مندرجات بیمه-نامه مبنای محاسبه خسارت خواهد بود. مهمترین نکته در این موضوع ماده ۱۰ قانون بیمه است که باعث می‌گردد؛ برای مثال اگر بیمه‌گذار مزرعه‌ای را که ۲۰ هکتار مساحت دارد، بمنظور صرفه‌جوئی در مبلغ حق‌بیمه پرداختی، به میزان ۱۰ هکتار تحت پوشش قرار دهد، در زمان رسیدگی به خسارت، براساس ماده ۱۰ قانون بیمه، خسارت قابل پرداخت به نسبت: "سطح بیمه-شده" به "سطح واقعی موردبیمه" (یعنی نسبت ۱۰ به ۲۰)، از سوی بیمه‌گر جبران خواهد شد.

## نحوه رسیدگی، محاسبه و پرداخت خسارت

در صورت وارد آمدن خسارت به موردبیمه، در اثر وقوع یکی از خطرات بیمه‌شده، لازمست بیمه‌گذار بنحو مقتضی و حداکثر ظرف مدت ۵ روز مراتب را به نزدیکترین شعبه (خسارت آتشسوزی) بیمه آسیا اعلام نماید.

متعاقبا کارشناسان ارزیاب خسارت برای بررسی اصالت حادثه و ارزیابی میزان خسارت وارده به محل مورد بیمه مراجعه خواهند نمود. و پس از آن مدارک موردنیاز را بنا به مورد از بیمه‌گذار درخواست می‌نمایند، پس از ارائه و تکمیل مدارک اعلامی به اداره خسارت یادشده، مبلغ نهایی خسارت محاسبه شده بسته به مبلغ خسارت و سقف حدود اختیارات، بین یک تا سه هفته بحساب معرفی شده بیمه‌گذار واریز خواهد شد.